

Кротюк Катерина Андріївна

аспірант кафедри соціальної та практичної психології

Науковий керівник:

Кириченко В.В., доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри

соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет імені І. Франка

м. Житомир, Україна

ДЕСТРУКЦІЇ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Ціннісно-смилова сфера є складною психологічною структурою особистості, тому досліджується багатьма вченими психології, філософії, педагогіки та соціології. Її формування відбувається внаслідок соціалізації та виховання протягом всього життя людини. В свою чергу, динаміка цінностей та смислів особистості залежить від впливу багатьох чинників, а саме кризових ситуацій, переломних подій у суспільстві, зміни оточення та ін..

Переоцінка цінностей та переорієнтація смислів – закономірний процес розвитку особистості. Набуття нових життєвих та соціальних ролей змушує людину по-іншому реагувати на події. В цьому полягає основний момент особистісного розвитку у старшому віці [3]. Цей процес найбільш яскраво виражений в період середньої дорослості. В роботах Е. Еріксона [2, с. 266] такий вік відзначається кризою генеративності або застоєм. За нормального розвитку відбувається подальша інтерналізація цінностей, особистість продовжує самоактуалізуватись. Основними ціннісно-смисловими категоріями є любов, робота, особисте життя, творчість. Аномальний розвиток може бути зумовлений усвідомленням розбіжності системи цінностей, життєвих смислів, і тягне за собою соціальну ізоляцію, втрату сенсу життя і діяльності, перші симптоми психічних відхилень.

У праці О. А. Бреусенко [1, с. 7] висвітлюється проблема впливу екзистенційної кризи на ціннісно-смилову сферу. Така специфіка пов'язана зі

смиловтратою, «руйнуванням ціннісного цілого» (Ф. Ю. Василюк). Під час кризи ціннісно-смилова сфера ніби випробовується на протистояння зовнішнім (участь в бойових діях) та внутрішнім (втрата осмислення буття та набутих цінностей) чинникам.

Ціннісно-смилові орієнтації особистості виникають, закріплюються і корегуються в процесі професійної діяльності. Варто зазначити, що вони взаємодетерміновані. З одного боку, відношення до професійної сфери формується на основі системи особистісних смислів людини, набутого досвіду, а з іншого – професійна діяльність неабияк впливає на систему ціннісних орієнтацій особистості.

На думку Б. П. Бархаєва [4, с. 59], професія військовослужбовця є складним структурним утворенням, в якому поєднані декілька самостійних видів діяльності: управління підрозділом у бою та в мирний час, психологічна робота з підлеглими, виховна та навчальна робота у підрозділі, регуляція власної психіки задля інтересів служби.

Специфіка військової діяльності пов'язана з проявом різних психічних станів, позитивних (впевненість, готовність до діяльності, волюва активність) чи негативних (напруженість, тривога, постійний стрес, незадоволеність особистих потреб через постійні накази командування частини).

Постійна загроза життю і здоров'ю людини, довготривале стресове навантаження, втрата бойових побратимів, насильство щодо ворога, боротьба егоїстичних та альтруїстичних, високих та низьких переконань – все це супроводжується надзвичайно сильною напругою фізичних та духовних можливостей військовослужбовця, зумовлює виникнення нових емоцій, станів, почуттів.

Під постійним впливом стресових чинників психіка військовослужбовця може зазнати бойової психічної травми з подальшими тяжкими наслідками для його фізичного стану. Як показує досвід участі воїнів у збройних конфліктах Афганістану, Іраку, Чечні, Ізраїлі, посттравматичний синдром негативно проявляється впродовж всього життя військовослужбовців. Психологічні зміни

в учасників бойових дій можуть спостерігатись у формі окремих симптомів, тобто більш-менш взаємопов'язаних проявів синдрому – посттравматичного стресового розладу.

Внаслідок участі в бойових діях у військовослужбовців відбувається період нестабільності, який характеризується розпаданням вже набутих ціннісних конструктів та смисложиттєвих орієнтацій. Виникає внутрішня потреба віднайти себе, власну місію та подальші цілі на життя. А оскільки психіка військовослужбовця націлена на самозбереження, подолання стресу та тривоги, такі більш глибокі конструкти як цінності і смисли особистості не мають місце формування та осмислення.

Деструктивний психічний стан воїнів проявляється все ж частіше і має сильний характер впливу на всі аспекти життя. Будь-яка людина в стані постійної тривоги, страху, хвилювання за власне життя втрачає здатність до адекватних думок та дій, тим паче внаслідок участі в бойових діях. Тому, якщо військовослужбовець не має емоційної підтримки, комунікативного злагодження з побратимами та сенсу подальшого життя, він вдається до шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики), агресії до оточення, а іноді й до суїцидальної поведінки.

Висновки. Отже, проблема ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях є досить актуальною та малодослідженою. Наразі психологи звертаються до діагностики воїнів, їх психічного стану через труднощі адаптації до мирного життя, порозуміння з рідними та близькими людьми, втрати ціннісних орієнтацій та осмислення життя. Вище перераховані чинники мають деструктивний вплив на внутрішній стан та діяльність особистості.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються у детальному, емпіричному дослідженні деструкцій ціннісно-сміслової сфери особистості військовослужбовців внаслідок участі в бойових діях.

Література:

1. Бреусенко О.А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в умовах екзистенційної кризи 2000 р. : Автореф. дис... канд. психол. наук, спец. 19.00.01. К., 2000. 20 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ./ общ. ред и предисл. А.В. Толстых. 2-е изд. М.: Флинта: МПСИ: Прогресс, 2006. 352 с.
3. Немов Р. С. Психология. В 2-х т., Т. 1. М., 1994. 576 с.
4. Психология и педагогика профессиональной деятельности офицера в 2 частях/ Б. П. Бархаев, П. А. Корчемный, Л. Н. Кузнецов, В. Ф. Перевалов, И. В. Сыромятников, А. Н. Харитонов; под ред. Б. П. Бархаева. М.: Военный университет. 1998. 516 с.